

Ribanın (sələm) hökmləri

Ribanın (sələm) hökmləri

Sual 1619: Bir sürücü yük maşını almaq istəyir. O, yük maşını almaq üçün lazım olan pulu başqa bir şəxsdən alır və bu şəxsin vəkili ünvanında yük maşınını onun üçün alır. Sonra isə pulun sahibi yük maşınını kreditlə bu sürücüyə satır. Bu sövdələşmənin hökmü nədir?

Cavab: Əgər sürücü bu sövdələşməni pulun sahibinin vəkili ünvanında yerinə yetirərsə, sonra pulun sahibi bu yük maşınını sürücünün özünə kreditlə satarsa, belə olduğu təqdirdə, əgər onların məqsədi ribadan qaçmaq üçün hiylə işlətmək olmazsa və hər iki sövdələşmədə məqsəd ciddi şəkildə alıb-satmaq olarsa, bu sövdələşmənin maneəsi yoxdur.

Sual 1620: “Borc sələmi” nədir? Banka depozit qoyanların gəlir ünvanında bankdan aldıkları faiz “sələm” hesab olunurmu?

Cavab: Borc sələmi - borc alan şəxsin borc verən şəxsə borc məbləğindən əlavə verdiyi puldur. Amma banka depozit qoyulan və bankın da pul sahibinin vəkili ünvanında bu pulu şəri baxımdan düzgün olan əqdlərin birində işlətməsindən əldə edilən gəlir sələm deyildir və maneəsi yoxdur.

Sual 1621: “Sələmli sövdələşmə”nin meyarı nədir? Bu söz: “Sələm ancaq borcda olur, başqa işlərdə olmur” – düzgün sözdürmü?

Cavab: Sələm sövdələşmədə də ola bilər, necə ki, borcda olur. Sələmli sövdələşmə odur ki, ölçü qabı və ya tərəzi ilə ölçülüb-çəkilən bir mal onunla eyni cinsdən olan mala satılır, amma qarşılığında artıq ölçüdə və ya çəkiddə mal alınır.

Sual 1622: Bilirik ki, əgər bir şəxs şiddətli aclığa görə ölüm təhlükəsi ilə üz-üzə qalarsa və həyatını xilas etmək üçün yeməyə ölü heyvan ətindən (leş) başqa bir şey mövcud olmazsa, məcburiyyət qarşısında qaldığına görə ölü heyvan ətindən yeyə bilər. Belə isə, əgər bir şəxsin işləməyə qüvvəsi yoxdursa, amma az miqdarda sərmayəsi varsa və o, bu sərmayəni sələmli sövdələşməyə qoyub onun gəliri ilə dolanışığını təmin etmək məcburiyyətindədirsə, məcburiyyət qarşısında qaldığına görə sələm yeyə bilərmi?

Cavab: Sələm almaq haramdır və sələm almağı məcburiyyət qarşısında qalaraq ölü heyvan əti yeməklə müqayisə etmək düzgün müqayisə deyildir. Çünki ölü heyvan əti yemək məcburiyyəti qarşısında qalan şəxsin həmin anda canını xilas etmək üçün başqa bir şeyə əli çatmır. Amma işləməyə qüvvəsi olmayan, amma sərmayəsi olan bir şəxs öz sərmayəsini şəri baxımdan halal olan əqdlərin birində - məsələn, müzaribə əqdində - dövrüyyəyə buraxa bilər.

Sual 1623: Bəzən poçt markaları ticarət sövdələşmələrində öz qiymətindən artıq qiymətə satılır. Məsələn, qiyməti iyirmi riyal olan bir marka iyirmi beş riyala satılır. Bu sövdələşmə düzgündürmü?

Cavab: Maneəsi yoxdur və artıq alınan bu məbləğ sələm hesab olunmur. Çünki sələmli sövdələşmə odur ki, ölçü qabı və ya tərəzi ilə ölçülüb-çəkilən eyni cinsdən olan iki mal bir-biri ilə dəyişdirilir və biri digərindən çox olur. Belə bir sövdələşmə düzgün deyildir.

Sual 1624: Riba bütün fiziki və hüquqi şəxslər üçün eyni dərəcədə haramdır mı, yoxsa bəzi xüsusi hallar istisna təşkil edir?

Cavab: Riba ümumiyyətlə haramdır. Yalnız ata ilə övlad və ər ilə arvad arasındakı riba, həmçinin müsəlmanın zimmi-kafir olmayan bir kafirdən aldığı riba haram deyildir.

Sual 1625: Əgər sövdələşmədə malın qiyməti müəyyən edilərsə və sövdələşmə bu qiymət əsasında baş tutarsa, amma sövdələşmənin tərəfləri razılığa gələrsə ki, malın pulu müddətli pul çeki şəklində (yəni bir neçə müddət sonra çekdə qeyd edilən məbləğ nağd pul şəklində alına bilər) ödənilməyi təqdirdə alıcı müəyyən edilən qiymətdən əlavə bir məbləğ də satıcıya ödəyəcəkdir, onlar belə bir razılığa gələ bilərlərmi və bu əlavə məbləği almaq olarmı?

Cavab: Əgər sövdələşmə müəyyən və bəlli bir qiymət əsasında baş tutarsa və əlavə məbləğ əsas məbləğin ödənişinin gecikdirilməsinə görə tələb olunarsa, bu, ribadır və şəri baxımdan haramdır. Əlavə məbləğin ödənilməsi barədə sövdələşmənin tərəflərinin razılığa gəlmələri, bu pulun halal olmasına səbəb olmur.

Sual 1626: Əgər bir şəxsin müəyyən məbləğ pula ehtiyacı olsa və ona borc (sələmsiz borc) verən bir şəxs tapa bilməsə, o, bu məbləği əldə etməkdən ötrü belə bir yoldan istifadə edə bilərlərmi: bir malı nisyə şəklində onun həqiqi qiymətindən bəhə qiymətə alır, sonra elə həmin sövdələşmə məclisində bu malı satıcının özünə daha ucuz qiymətə satır? Məsələn, bir kiloqram zəfəranı müəyyən qiymətə bir illik müddətə nisyə şəklində alır və elə həmin məclisdə bu zəfəranı nağd şəkildə satıcının özünə alış qiymətinin üçdə ikisi qiymətinə satır.

Cavab: Bu sövdələşmə, həqiqətdə, borc sələmindən qaçmaq üçün bir növ hiylə olduğuna görə, şəri baxımdan haramdır və düzgün deyildir.

Sual 1627: Mən gəlir əldə etmək, eyni zamanda ribadan qaçmaq məqsədilə belə bir sövdələşməni etdim: Bir evi beş yüz min tümənə aldım, halbuki, evin dəyəri bundan çox idi. Sövdələşmə əqdi əsnasında şərt qoydum ki, beş aya qədər satıcının sövdələşməni pozmaq haqqı vardır, amma sövdələşməni pozduğu təqdirdə aldığı məbləği (evin pulunu) geri qaytaracaqdır. Sövdələşmə başa çatdıqdan sonra həmin evi satıcının özünə ayda on beş min tümənə icarəyə verdim. İndi sövdələşmədən dörd ay keçmişdir və mən İmam Xomeyninin (r.ə) fətvasını eşitmişəm ki, ribadan qaçmaq üçün hiylə işlətməyə icazə verilmir. Sizin nəzərinizə görə, bu məsələnin hökmü nədir?

Cavab: Əgər bu sövdələşmə ciddi məqsədlə olmayıbsa, əksinə, formal və zahiri olubsa, başqa sözlə, satıcının borc alması və alıcının gəlir əldə etməsindən ötrü olubsa, belə sövdələşmə borc sələmindən qaçmaq üçün hiylədir. Bu isə, şəri baxımdan haramdır və düzgün deyildir. Bu kimi sövdələşmələrdə alıcı yalnız evin qiyməti ünvanında satıcıya verdiyi əsas məbləği geri ala bilər.

Sual 1628: Ribadan qaçmaq məqsədilə mala nəyisə əlavə etməyin hökmü nədir?

Cavab: Bu iş sələmli borcu izacəli etmir və mala nəyisə əlavə etməklə sələmli borc halal olmur.

Sual 1629: İşçi əmək fəaliyyəti göstərdiyi müddət ərzində öz aylıq maaşından yaşlılıq dövrü üçün pensiya fonduna köçürür və pensiyaya çıxdıqdan sonra həmin pulu dövlətin əlavə etdiyi müəyyən məbləğ ilə birlikdə pensiya ünvanında alır. Bunu almağın maneəsi varmı, yoxsa yox?

Cavab: Pensiya almağın maneəsi yoxdur və işçinin aylıq maaşından çıxılan pulun üzərinə dövlətin əlavə etdiyi məbləğ pensiyaçının pulunun gəliri deyildir və riba hesab olunmur.

Sual 1630: Bəzi banklar rəsmi sənədi olan evin təmiri üçün “cualə”[1] ünvanında borc verirlər, belə ki, borc alan şəxs borcu bir neçə faiz əlavə məbləğlə birlikdə müəyyən müddət ərzində kredit şəklində ödəyəcəkdir. Şəri baxımdan bu şəkildə borc almağa icazə verilmir?

Cavab: Əgər bu pul evin təmiri üçün borc ünvanında evin sahibinin ixtiyarına verilsə, onun “cualə” olması mənə kəsib etmir və borcda əlavə məbləğin verilməsini şərt qoymağa da icazə verilmir, baxmayaraq ki, borcun özü hər bir halda düzgündür. Amma evin sahibinin evi təmir etməkdə bank üçün “cu`l” (əvəz) qərar verməsinin maneəsi yoxdur. Bu

təqdirdə, “cu`l” (əvəz) bankın evin təmiri üçün sərf etdiyi məbləğə aid deyildir, əksinə, evin təmiri qarşılığında bankın kredit şəklində tələb etdiyi ümumi məbləğə aiddir.

Sual 1631: Malı nisyə şəklində onun nağd qiymətindən baha qiymətə almaq olarmı? Bu sövdələşmə riba hesab olunurmu?

Cavab: Malı nisyə şəklində onun nağd qiymətindən baha qiymətə satıb-almağın maneəsi yoxdur. Nağd və nisyə qiymətlər arasındakı fərq riba hesab olunmur.

Sual 1632: Bir şəxs öz evini “şərt sövdələşməsi” şəklində satmışdır. Amma (sövdələşməni pozmaq üçün) müəyyən edilən vaxt çatanadək evin pulunu alıcıya geri qaytara bilməmişdir. Satıcının sövdələşməni poza bilməsi üçün üçüncü bir şəxs evin pulunu alıcıya vermişdir, amma bu şərtlə ki, verdiyi məbləğdən əlavə, zəhmət haqqı ünvanında müəyyən məbləğ də alacaqdır. Bu məsələnin şəri hökmü nədir?

Cavab: Əgər üçüncü şəxs evin pulunu qaytarmaq və sövdələşməni pozmaqda satıcı tərəfindən vəkil olarsa, belə ki, əvvəlcə evin pulu məbləğində olan pulu satıcıya borc verərsə, sonra satıcının vəkili olaraq bu pulu alıcıya verib sövdələşməni pozarsa, onun bu işinin və vəkillik haqqı almasının maneəsi yoxdur. Amma əgər alıcıya verdiyi pulu satıcıya borc ünvanında vermiş olarsa, satıcıdan yalnız onun tərəfindən evin pulu ünvanında ödədiyi məbləği tələb edə bilər.

[1] Cualə - bir öhdəlikdir və burada şəxs elan edir ki, kim onun üçün müəyyən bir işi görərsə, müəyyən məbləğdə zəhmət haqqı alacaqdır. Məsələn, elan edir ki, kim mənim itən əşyayı taparsa, ona filan məbləğdə pul verəcəyəm.